

Dviejų žemaičių šeimų likimai. 1941 metai

KRETINGOS MUZIEJUS

Stende pasakojama apie lemtingaisiais 1941-aisiais Telšių rajono Rainių miškelyje įvykusias žudynes ir Lietuvoje siutusį Holokaustą. Pateikiama informacija apie Žemaitijos ūkininkų – krikščioniškų ir humanizmo vertybių puoselėtojų, žydų gelbėtojų Juozo ir Bronislavos Straupių bei jų artimųjų, Lietuvos patriotų Boleslovo ir Emilijos Korzų – šeimas. Parodai panaudotas nuotraukas muziejus įsigijo iš J. ir B. Straupių dukters Birutės Jereminienės asmeninio archyvo.

Sveikau Juozo ir Bronislavos Straupių sodyboje (Šarnetės k., Plungės r.).

Pirmoje eilėje kairėje ant žemės sėdi Algirdas Pabarčius. Antroje eilėje ant suolo sėdi (iš kairės) šeimininkė gimnaitė, poeto Vytauto Mačernio tėvas Vladislavas Mačernis (1890–1938), antra – šeimininkė Bronislava Mačernytė-Straupienė (1902–1980), trečia – Pabarčienė, ketvirta – šeimininkės motina Ieva Mačernienė (1870–1950), penkta – šeimininkės sesuo Emilija Mačernytė-Korzenė (1900–1990). Trečioje eilėje stovi Žemaičių Kalvarijos peninės vokiečių Vaclovas Pabarčius (1903–1941), antras – Platielių pašto viršininkas Boleslovas Korzas (1902–1941), penktas – šeimininkės brolis Pranciškus Mačernis (1900–1975), septyntas – šeimininkas Juozas Straupis (1900–1978). Apie 1937 m. Fotografijos nuotrauka. KM P 8913/25

Juozapo Straupio šeima Puokės kaime (Šuobės r.).

Pirmoje eilėje ant suolo tarp moterų sėdi sodybos savininkas Juozapas Straupis. Už jų stovi sodybos šeimininko sūnus Juozas Straupis (1900–1978), o kairėje – jo sužadėtinė Bronislava Mačernytė-Straupienė (1902–1980). 1927 m. Fotografijos nuotrauka. KM P 8913/25

Prie moderniosios Lietuvos valstybės istorijos kūrimo svariai prisidėjo daugelis jos piličių. Vieni tapo valstybės atkūrimo signetariai, kiti gynė ją Nepriklausomybės ir Laisvės kovų metais. Kūrė ir stiprino valstybę kasdiniu sąžiningu darbu ar aktyviai dalyvaudami visuomeninėje veikloje. Tarp tokių yra ir dviejų žemaičių šeimų nariai. Visi jie 1941 m. buvo baisiausių XX amžiaus ideologijų liudininkai. Viena šeima tapo sovietinių represijų auka, kita gelbėjo mičiai nacistų pasmerktus žmones.

Birutės Straupytės krikštynų šarnetėje (Plungės r.) dalyviai.

Antros eilės centre sėdi krikštamotė Emilija Mačernytė-Korzenė (1900–1990), jei ant kairės – Birutė Straupytė (g. 1933 m.). Dešiniame krašte sėdi krikšto motina Bronislava Mačernytė-Straupienė (1902–1980), šalia jos – vyras Juozas Straupis (1900–1978). Kairiajame krašte sėdi svečiai – Nevarėnų pašto viršininkas Boleslovas Korzas (1902–1941) ir Pabarčienė. Trečios eilės viduryje, pastebėjus viš kokią krikštamotė E. Korzenė, stovi Žemaičių Kalvarijos peninės vokiečių Vaclovas Pabarčius (1903–1941). 1933 m. Fotografijos nuotrauka. KM P 8913/287

Ieva Mačernienė su artimaisiais Šarnetėje (Plungės r.).

Dešinėje – sodybos šeimininkas Juozas Straupis (1900–1978). Jam iš dešinės – seserinas Kazimieras Giribaltis (g. ~1926 m.), viduryje – sužadėtinė Ieva Mačernienė (1870–1950), ant rankų laikanti anūkė Jadviga Straupytė (g. 1939 m.). Priekais mergytė abiejų jos pusseserė Bronislava Giribaltienė (g. ~1930 m.). Kairėje pusėje – Ieva Mačernienės dukra, Platielių pašto mokyklės mokytoja Emilija Mačernytė-Korzenė (1900–1990) su vyru, Platielių pašto viršininku Boleslovu Korza (1902–1941). 1939 m. Fotografijos nuotrauka. KM P 8196

Humanistas Juozas Straupis (1900–1978) užaugo apsišvietusio Skuodo rajono Puokės kaimo ūkininko Juozapo Straupio šeimoje. Tėvas per 1905 m. Rusijos revoliuciją Barstyčių apylinkėse platino anticarinis atsisakimus, agitavo valstiečius neleisti vaikų į rusiškas mokyklas, reikalausti, kad būtų leista lietuvių kalbą vartoti mokyklose ir valstijų savivaldybėse. Sūnus Juozas apie 1930 m. vedė Bronislavą Mačernytę (1902–1980) ir išėjo į užkurius jos ūkin Šarnetės kaime (Plungės r.). Jiedu susilaukė dukterį Birutės (g. 1933 m.), Jadvigos (g. 1939 m.) ir sūnaus Juozo (g. 1940 m.). Bronislava giminiavosi su kaimynystėje gyvenusio dėdės Vladislavo ir Elzbietos Mačernių šeima – poeto Vytauto Mačernio ir Žemaitijos partizano Vlodo Mačernio tėvais.

Boleslovas ir Emilija Korzas.

Sužadėtiniai – Nevarėnų pašto viršininkas Boleslovas Korzas ir pradžios mokyklės mokytoja Emilija Mačernytė-Korzenė – portretinė nuotrauka. XX a. 4 deš. pr. Chaimo Kaplaniaus fotoateljė (Telšiai). KM P 8913/28

Bronislavos Straupienės sesuo Emilija Mačernytė buvo baigusį pradžios mokyklų mokytojų kursų ir mokytoja Telšių apskrities pradinės mokyklose. 1931 m. išteikėjo už pašto tarnautojo Boleslovo Korzos (1902–1941). Jos vyras buvo kilęs iš Nevarėnų (Telšių r.). Baigęs Telšių gimnazijos dvi klases, nuo 1921 m. pradėjo pašto tarnautojo karjerą – iš pradžios dirbo Telšių pašte telegramų išnešiotu. 1923–1925 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1926 m. paskirtas dirbti į Varnių pašta (Telšių r.) valdininku, 1927 m. ejo Tverų, 1931 m. – Nevarėnų, 1934 m. – Platielių pašto viršininko pareigas. Kaip ir daugelis kitų tarpukario Lietuvos naujosios kartos inteligentų, Boleslovas Korzas po darbo aktyviai dalyvaudavo visuomeninėje veikloje, buvo Lietuvos šaulių sąjungos, Lietuvos tautininkų sąjungos, Vilnių vaduoti sąjungos, Lietuvių tautinio jaunimo sąjungos „Jaunoji Lietuva“ narys, Platielių jaunaitelių vadas, daug prisidėjo prie jaunimo tautinio ir patriotinio auklėjimo.

Emilija ir Boleslovas Korzos bendravo su pienininko, Žemaičių Kalvarijos pie-ninės vedėjo Vaclovo Pabarčiaus (1903–1941) šeima. Abiejų šeimų nariai dažnai svečiuodavosi Bronislavos ir Juozo Straupių sodyboje Šarnetėje. Šioms šeimoms buvo lemta patirti Antrojo pasaulinio karo negandas ir sovietų represijas.

1940 m. liepos 12 d. savo namuose enkavedistų buvo suimtas ir Kretingoje įkalintas Boleslovas Korzas. Rugsejo 7 d. jis buvo perkeltas į Telšių kalėjimą. Ten pat 1941 m. sausio 29 d. buvo įkalintas ir jo bendramintis Vaclovas Pabarčius. Abu jie 1941 m. birželio 25 d. Rainių miškelyje kartu su kitais 73 Telšių kalėjimo politiniais kaliniais buvo žiauriai nukankinti NKGB darbuotojų ir raudonarmiečių. Sunkiai atpažįstami, sumaitoti jų kūnai 1941 m. liepos 1 d. palaidoti vienas greta kito Telšių kapinėse, šalia bendro Rainių kankinių kapo. Vyro netektį išgyvenusi Emilija Korzenė vokiečių okupacijos metais mokytojavo Alsėdžiuose, o artėjant Raudonojai armijai 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Mirė Jungtinėse Amerikos Valstijose.

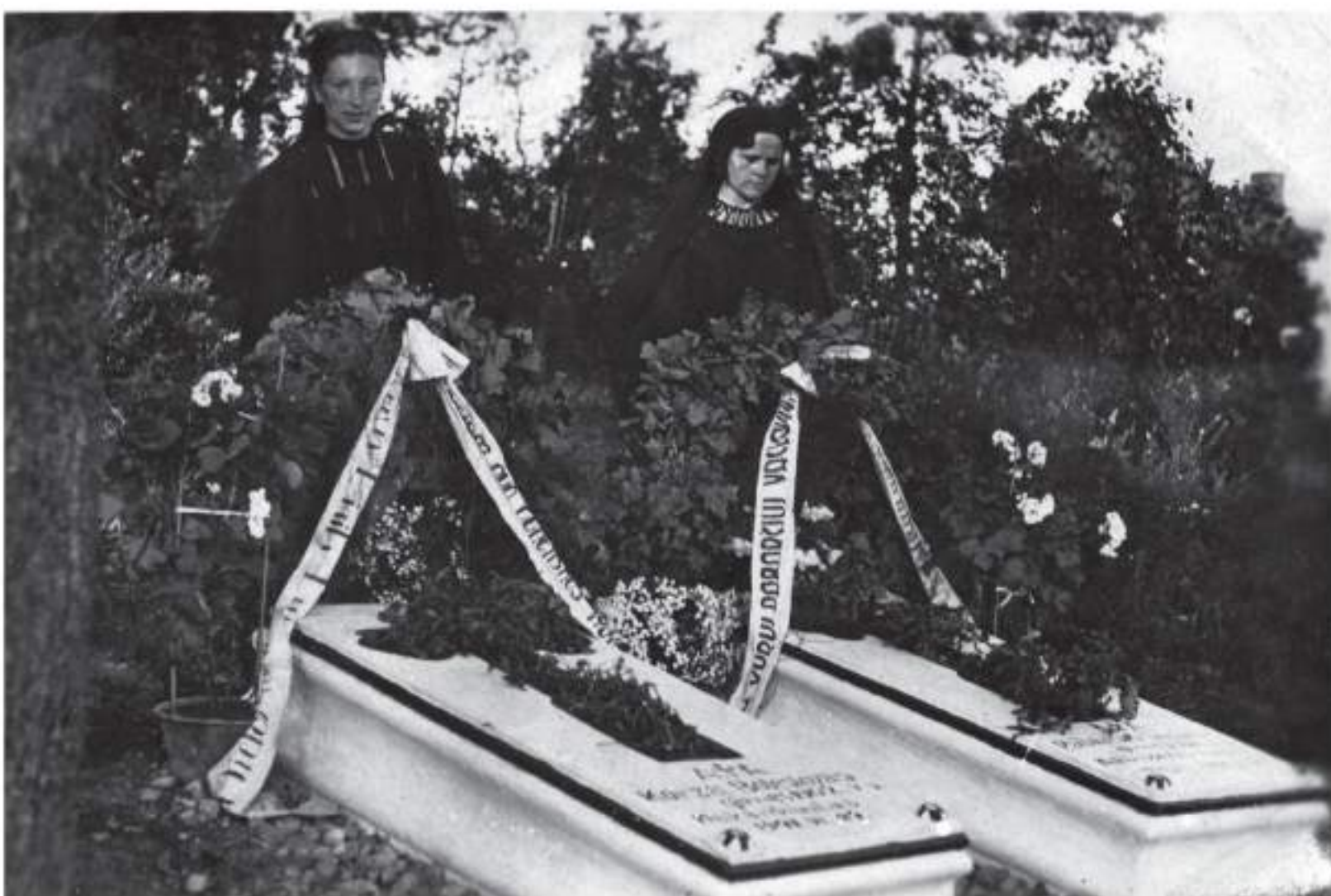
Lietuvoje naciams pradėjus žydų genocidą, krikščioniškas ir humanistines vertybes puoselėjusi Straupių šeima neliko abejinga myriot pasmerktų nekaltų žmonių likimui. Rizikuodamas savo ir šeimos narių gyvybėmis, Juozas Straupis iš Telšių gėto slapta išvežė Varnių gydytoją Dovydą Kaplįnį ir jo seserį Manią, jos draugę Taubę, Telšių gydytoją Maušą Blatą, jo žmoną Miriam ir užovę Todosiene. Papirkęs Telšių kalėjimo tarnautojus, iš gėto lagamine išnešė gydytoją Maušos Blato dukrą Liją Blataitę. Juos kurį laiką slėpė savo sodyboje po alkieriumi, o vėliau – vištinėje po grindimis įrengtose slėptuvėse. Nuo 1942 m. vasaros vokiečiai kelis kartus kretė Straupių sodybą, bandydami rasti paslėptus žydus, bet jų nerado.

Gelbėti žydus Juozas Straupis pikabinio ir kaimynus. Jis iš Alsėdžių parvežė ir pas Juozą bei Adolfą Kerpauskus apgyvendino kailladitį Josefą Berą Faktorių ir jo žmoną Chają Gitą bei jų gausios šeimos narius: sūnų Izraelį Faktorių, jo žmoną Feigą ir judviejų vaikus Gutelį ir Abraomą; kitą sūnų Mejerį Faktorių bei jo žmoną Chasę ir judviejų dukrą Hanelę; dukteris Adiną Faktoritę ir Feigą Fiškinienę bei pastarosios vyrą Jochelį Fiškįnį. Vėliau prie jų prisilijungė slėptuvėje gimusi Izraelio ir Feigos Faktorių dukrelė Malka bei iš Telšių gėto Juozo Straupio parvežta Josefo Bero Faktoriaus sesuo Chana Ritvilėnė su dukra Sara Ritvalte ir berniukas Haris Frakas. Padažinęjus kratoms, 1944 m. pradžioje dalį Faktorių šeimosnys priglaudė kaimynai Antanas ir Stefanija Strikaiciai. 1942 m. Juozas Straupis įkalbėjo kodiuko besilaikančią Oną ir jos vyrą Boleslovą Stulpiną priimti slėptuvėje gimusią Izraelį Blataitę, nes žemėnėje kodių laikyti buvo sudėtinga ir pavojinga.

Gelbėjant žydus svainiui Juozui Straupliui talkino Alsėdžiuose mokytojavusi Emilija Korzenė – ji iš valdžiaus policijos pareigūnų rinko informaciją apie planuojamas kratas, susirgusiems žydams parūpindavo vaistų. Tėvų paslaptį tvirtai saugojo vyriausioji jų dukra Birutė Straupytė. Nors buvo dar nepilnametė, kvocia-ma gestapininko neišdavė tėvų įrengtoje slėptuvėje nuo mirties gelbėtojų žydų.

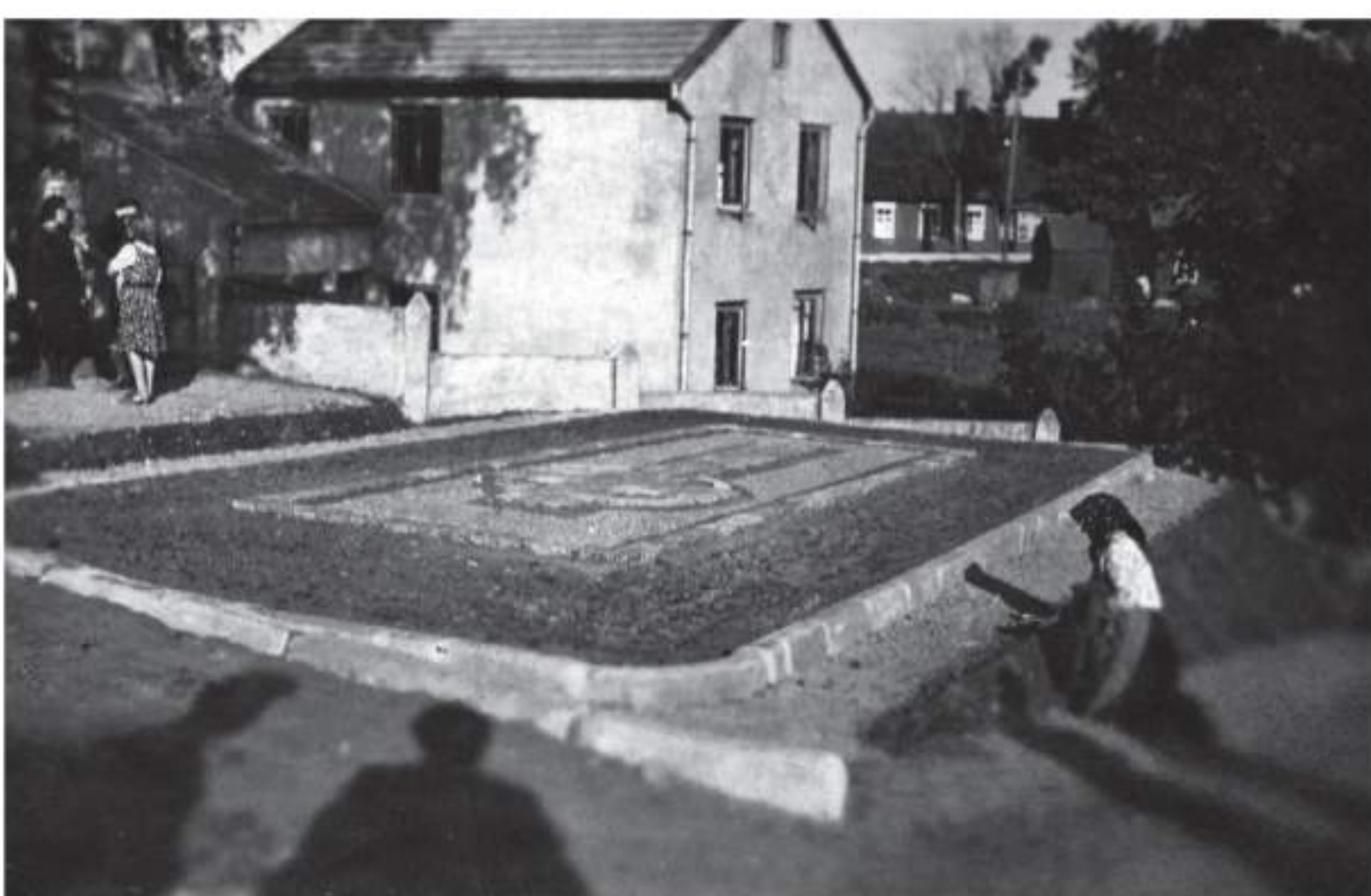
Juozas ir Bronislava Straupiai išgelbėjo 9 žydų šeimas – iš viso 26 žmones. Abu jie jau mirę. Palaidoti Raudondvarėje (prie Kauno). 1981 m. jau po mirties, Juozas ir Bronislava Straupiai buvo pripažinti Pasaulio tautų telsuoliais, 1999 m. jie apdovanoti Žuvancijų gelbėtojų kryžiumi, 2014 m. jiems suteiktas Laisvės kovų dalyvių statusas.

Tekstą parengė Kretingos muziejaus direktoriaus pavaduotojas muziejinkystei Julius Kanarskas

Artimieji prie Rainių kankinių Boleslovo Korzos ir Vaclovo Pabarčiaus kapų Telšių kapinėse.

Kairėje, prie vyro Boleslovo Korzos kapo, stovi Emilija Mačernytė-Korzenė (1900–1990), dešinėje, prie vyro Vaclovo Pabarčiaus kapo. – Pabarčienė. Telšiai, 1941 m. liepos 30 d. Fotografijos nuotrauka. KM P 8197

Rainių kankinių dūšios kapas Telšių kapinėse.

Kam tarp vakalėjų ir švėties, sąjungos pradžioje Telšių kalėjime buvo 76 politiniai kaliniai. Pradedant karui NKGB darbuotojai neturėjo galimybių kalinių švėties (Rusij, todėl nusprendė juos nužudyti. Birželio 24 d. rytą kalėjimą apsupo Raudonosios armijos dalys. Rainių miškelyje iškasus duobes, į kalėjimą įtvėrė NKGB Telšių apskrities viršininkas Petras Razdonas, jo pavaduotojas Irm. Razdonas, SSRS K-ovos armijos politinio skyriaus vedėjas Kompanecas ir Telšių vykdomojo komiteto pirmininkas Domas Rocius. Jie peršėrėto bylas ir formaliai patvirtino mirties nuosprendžius. Raudonarmiečiai iš kamery kalinius vedė į sąngonį švėties, kurioje jėms buvo surišti rankos ir užblokuoti burnos. Vėliau kalinius vienas ant kito suguldė suvėdėmus, o kintant birželio 25-ajai medžio pasakoj (Raičių miškelyje), kuriame kaliniai buvo žiauriai nukankinti. Tė 10 kalinių buvo sužaloti. Dėl sužalojimų 46 laukia taip ir mirėvo sąngoniu. Vokidams užėmus Telšių apskrines, birželio 28 d. Rainių miškelyje buvo rasti 73 kalinių palaikai. 65 nukankintųjų palaikai 1941 m. laparo 1 d. buvo palaidoti Telšių kapinėse, o 10 žmonių palaikai artimieji atkėmė ir palaidojo savo parapijos kapinėse. Telšiai, 1941 m. liepos 30 d.

Straupių sodybos kėlis, kuriuoje 1941–1944 m. buvo slėpiami žydai (Šarnetės k., Plungės r.). Kitieta (vismada) statyta XX a. pradžioje. Tarpukariu prie jos galo buvo pristatytas viltzinikas (viltis) namų dūgė augintoms paukščiams laikyti. Nacistinės Vokietijos okupacijos pradžioje mokytoja šeiminkas po viltzinio iškaitare rūsioje įrengė slėptuvę, kuriuoje 1941–1944 m. slėpė nuo genocido išgelbėta Telšių ir Alsėdžių apylinkių žydai. Per karą Bronislava ir Juozas Straupiai išgelbėjo 9 žydų šeimas, kurioms buvo 26 žmonės. Dauguma jų prieglobutį rado Straupių sodyboje. Kitais Juozo Straupio išgelbėjus žydus priglaudė kaimynai Juozas ir Adolfas Kerpauskai, Antanas ir Stefanija Strikaiciai bei Boleslovas ir Ona Stulpiniai. XX a. 7 deš. Fotografijos nuotrauka. KM P 8199